

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 14/1 2025 s. 71-89, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

ÂŞIK ŞENLİK'İN ŞİİRLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ*

Sibel YILDIZ**

Berna ÜRÜN KARAHAN***

Geliş Tarihi: 15 Aralık 2023

Kabul Tarihi: 28 Şubat 2024

Öz

Âşıklar toplumun aynasıdır ve toplumun değerlerini gelecek kuşaklara aktarmada, yaymada önemli görevler üstlenmişlerdir. 19. yüzyılın sonlarında yaşayan Âşık Şenlik, yaşadığı dönemde ve kendinden sonraki dönemde birçok âşığı etkilemiştir. Bu çalışmanın amacı, Âşık Şenlik'in şiirlerinin değerler eğitimi açısından incelemek ve değerlendirmektir. Ali Berat Alptekin ve M. Nizameddin Coşkun'un hazırlamış olduğu "Çıldırli Âşık Şenlik Divanı "Hayatı-Şiirleri-Atışmaları ve Hikâyeleri" (2006) isimli eser titizlikle taranmış ve 180 şiir 2019 Türkçe Dersi (İlkokul ve Ortaokul 1-8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda yer alan 10 kök değer ve diğer değerler çerçevesinde irdelenmiştir. Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Her değer frekans, yüzdesi hesaplanmış ve tablolarla gösterilmiştir. Âşık Şenlik'in şiirlerinde en fazla yer verdiği değer din olduğu, en az yer verdiği değer dayanışma olduğu tespit edilmiştir. Sorumluluk, bilimsellik, duyarlılık, hoşgörü değerlerine ait herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır. Çıldırli Âşık Şenlik'in şiirlerinin değerler bakımından zengin bir içeriğe sahip olduğu ve bu eserin Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılabilmesi sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Değer, Türkçe Öğretim Programı, Âşık Şenlik, din.

VALUES OF ÂŞIK ŞENLİK'S POEMS INVESTIGATION IN TERMS OF EDUCATION

Abstract

Minstrels are the mirror of society and they have undertaken important duties in transmitting and spreading the values of society to future generations. Âşık Şenlik, who lived at the end of the 19th century, influenced many minstrels during his time and in the period after him. The purpose of this study is to examine and evaluate Âşık Şenlik's poems in terms of values education. The work titled "Çıldırli Âşık Şenlik Divanı" (His Life-Poems-Struggles and Stories) (2006), prepared by Ali Berat Alptekin and M. Nizameddin Coşkun, was meticulously scanned and 180 poems were

* Bu çalışma "Âşık Şenlik'in Şiirlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Bilim Uzmanı.; sibelyldz2121@gmail.com

*** Prof. Dr., Kafkas Üniversitesi Dede Korkut Eğitim Fakültesi, urunkarahan@gmail.com

included in the 2019 Turkish Lesson (Primary and Secondary School 1st-8th Grades). It was examined within the framework of the 10 root values and other values in the Curriculum. In this study, case study, one of the qualitative research methods, was used. Descriptive analysis technique was used to analyze the data obtained. The frequency and percentage of each value were calculated and shown in tables. It has been determined that the value that Âşık Şenlik gives the most place to in his poems is religion, and the value that he gives the least place to is solidarity. No findings were found regarding the values of responsibility, scientificity, sensitivity and tolerance. It has been concluded that Çıldırli Âşık Şenlik's poems have a rich content in terms of values and that this work can be used as a source text in Turkish textbooks.

Keywords: Value, Turkish Curriculum, Âşık Şenlik, religion.

Giriş

Değer, toplumun vazgeçilmez unsuru olup birçok alanda bilimsel araştırmalara konu olmuştur. Her araştırmacı değer kavramına farklı açıdan baktığı için geniş bir tanım çerçevesine sahiptir. İlk defa Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı, Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türetilmiştir (Bilgin, 1995, s. 83). Değerler ile ilgili birçok çalışma yapan Rokeach göre değer “Belirli bir davranış tarzının veya varoluşun son durumunun kişisel ya da toplumsal olarak alternatif davranış tarzlarına veya varoluşun son durumuna göre tercih edilebilir olduğuna dair kalıcı bir inançtır” (Rokeach, 1973, s. 3), davranışlara genel kılavuzlar olarak hareket eden ilkeler ve temel kanaatler, belirli eylemlerin iyi veya arzu edilir olarak değerlendirildiği standartlardır” (Halstead ve Taylor, 2000, s. 169), bir şeyin arzu edilir veya edilmez olduğu hakkındaki inanç” (Güngör, 2010, s. 27), “genellikle inanılan, arzu edilen ve davranışlar için bir ölçüt kullanılan olgulardır” (Erbil ve Bağcı, 2013, s. 1322), belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlanmaktadır (Şen, 2007, s. 4).

Fichter (2006) sosyal bilimcileri ilgilendiği değerlerin özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

- Değerler paylaşırlar; kişilerin çoğunluğu değerler üzerinde uzlaşmıştır. Herhangi bir bireyin yargısına bağlı değildir.
- Değerler ciddiye alınırlar; kişiler bu değerleri, ortak refahın korunması ve sosyal gereksinimlerin karşılanması ile birlikte görür.
- Değerler coşkularla birlikte bulunur, kişiler yüce değerler için özveride bulunur, dövüşür ve hatta ölürlür.
- Değerler soyutlanırlar, kişiler arası oйдаşma ve uzlaşma gerektirdiği için kavramsal olarak diğer değerli nesnelere soyutlanabilir.
- Değerler toplumsaldır, bireyin dışındadır ve toplumun baskısı özelliklerine sahiptirler.
- Sosyal değerler sürekli, değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması aile, okul, arkadaş çevresi, meslek ve iş örgütü ve kitle iletişim araçları ile sağlanmaktadır.
- Değerler dil ve sembollerle aktarılır; bir toplumun konuştuğu dil ve ortak sembolleri o toplumdaki grupların ve kurumların ortak değerlerini hem yansıtır hem de yaşatır.
- Değerler değişime açıktır (Fichter, 2006, s. 167).

Değer aktarımı aile ile başlar okul ve çevreyle devam etmektedir. Bireyin değer kazanma sürecinde ilk kurum aile, önemli bir rol modelidir. Çünkü birey küçük yaşlardan itibaren doğruyu, yanlışı, toplumsal değer ve kuralları çevresindeki kişileri taklit ederek ve gözleyerek öğrenmektedir. Değerler okullarda ise belli bir zaman diliminde planlı ve programlı bir şekilde müfredat dâhilinde bireylere metinler aracılığıyla aktarılmaktadır. Okullar bilişsel öğrenmeler haricinde kişiye hoşgörü, empati, yardımseverlik, saygı, sevgi, dostluk, adalet gibi duyuşsal özelliklerde kazandırılmaktadır. Okullar; Millî Eğitimin amaçları doğrultusunda alanında uzman kişilerce bireylere değerleri aktarmaları, kişisel ve ahlaki yönden gelişimlerini sağlamalıdır. Millî Eğitim Bakanlığı genel amaçlar kısmında “Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren bireyler yetiştirmek” hedeflenmiştir (METK, 1973, s. 5101).

Değer aktarımının yapıldığı temel derslerden biri de Türkçe dersidir. Öğretim programlarında değerler, ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmemiştir. Tam aksine bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olan değerler, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer almıştır. Öğretim programında yer alan kök değerler şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverliktir. Bütün kök değerler arasında anlamlı bir ilişki vardır (TÖP, 2019, s. 4). Öğrencilerin millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesini” amaçlamaktadır (TÖP, 2019, s. 8).

Değerlerin kazandırılmasında halk edebiyatı ürünlerinin önemi büyüktür. Halk şiirinin önemli isimlerinden biri olan Âşık Şenlik 1850 yılında Çıldır’ın Suhara köyünde doğmuştur. Çiftçilikle uğraşan babası, orta hâlli bir köylüdür. Şenlik’in annesi, okuma yazma bilen; zeki, görgülü bir kadındır. Hasan 14 yaşında babasının av tüfeğini de alarak Karasu’nun geçtiği Kulaklar denilen yerde yabani ördek avlamaya gitmiştir (Aslan, 2001). Pusuya yattığı sırada üzerine bir ağırlık çökmüş ve ikinci günün akşamına kadar Kuklalar denilen yerde uyuya kalmıştır. Aramalar sonucunda ailesi ve köylüler Hasan’ı baygın bir şekilde bulmuşlardır. Hasan etrafında bulunan kişilere rüyasında bade içtiğini şu dörtlüklerle anlatmıştır:

Yıgılın ahbablar yaren yoldaşlar
Bir sağalmaz derde düştüm bu gece
Hikmet-i pîr ile ab-ı zülalden
Kevser Bulağından içtim bu gece

Kudret mektebinden verdiler der
Zahirde göründü arş ile kürsü
Hıfzımda zapt oldu Arabi Farsî
Lügat-i imrani seçtim bu gece

Sefil Şenlik Hak’tan buldu kemali
Bu fikirle vâsf-ı halin demeli
Bedirlenmiş gördüm güzel cemali
Tagayyır hal oluf şaşım bu gece
(Aslan, 2001, s. 28).

Hasan gördüğü rüyadan sonra hem âşıklık hem de şiir söyleme yeteneği kazanmıştır. Pir ona Arapça, Farsça ve İmran dillerini öğretmiş hem halk şairi hem de hak âşığı olmuştur.

Gördüğü rüyadan sonra Hasan, Âşık Şenlik mahlasıyla tanınmaya başlamıştır. Yemeğine zehir koyarak öldürülen Şenlik, 1913 yılında Arpaçay'ın Dalever köyünde vefat etmiştir. Âşıklık geleneği yüzyıllar boyunca Anadolu'da yaşamış kültürel bir unsurdur. Günümüzde gittikçe yok olmaya başlayan âşıklık geleneğinin tekrar canlandırılması ve değer eğitiminde şiiirlerden yararlanma bağlamında yapılan çalışmada Âşık Şenlik önem arz etmektedir. Bu araştırma benzer çalışmalara örnek teşkil etmesi açısından da önemlidir.

Bu çalışmada amaç, Türk sözlü kültür geleneğinin önemli bir kolu olan âşıklık geleneği ve bu geleneğinin sürdürülmesinde 19. yüzyıl âşıkları arasında önemli bir yere sahip olan Çıldırlı Âşık Şenlik'in şiiirlerini değer eğitimi açısından incelemek ve değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

- Âşık Şenlik şiiirlerinde hangi değerlere yer verilmiştir?
- Âşık Şenlik'in üzerinde durduğu değerler hangileridir?
- Âşık Şenlik şiiirlerinde yer alan değerleri nasıl tanımlamaktadır?
- Âşık Şenlik'in şiiirlerinde yer alan değerlerin geçiş sıklıkları ve yüzdelik dağılımları nedir?
- Âşık Şenlik'in şiiirlerinin Türkçe öğretimine katkısı nedir?

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması, araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birden fazla durumu veri toplama araçlarından raporlar, gözlemler, görüşmeler, görsel-işitseller ve dokümanlar ile derinlemesine incelediği durumların ve duruma bağlı temaların tanımladığı nitel araştırma yöntemi olarak tanımlanmıştır (Creswell, 2007).

1.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evren ve örneklemi A. Berat Alptekin ve M. Nizamettin Coşkun'un kaleme aldıkları *Çıldırlı Âşık Şenlik Divanı* oluşturmaktadır. Bu kitapta bulunan Şenlik'e ait 180 şiiir incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

1.3. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada nitel araştırma veri toplama tekniklerinden biri olan doküman analizi kullanılmıştır. "Doküman analizi, araştırması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar" (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 217). Çalışma için gerekli dokümanlar toplanmış ve incelenmiştir. Doküman analizi tek başına kullanılacağı gibi farklı veri toplama teknikleri ile de kullanılabilir.

1.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Bu çalışmada veriler, nitel araştırma veri analiz yaklaşımlarından betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Betimsel analizde "elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır" (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 256). Çalışma kapsamına dâhil edilen şiiirler 2019 Türkçe Öğretim Dersi Programı'nda yer alan kök değerler ve diğer değerler (kök değerler dışında kalanlar) olarak iki grupta incelenmiştir. Her değer ayrı ayrı frekans ve yüzdeliği tespit edilmiş ve tablolarla gösterilmiştir. Daha sonra şiiirden örnekler verilerek değerler desteklenmiştir.

1.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği

Kirk ve Miller (1986) göre nitel araştırmalarda geçerlilik, araştırmacının araştırdığı olguyu olabildiğince tarafsız ve objektif gözlemesi şeklinde tanımlamıştır. Nitel araştırmalarda güvenirlilik ise araştırma sonuçlarının benzer ortamlarda tekrar etmesidir. Veri güvenirliliğini sağlamak için araştırmacı tarafından farklı zamanlarda yeniden kodlanarak veriler kontrol edilmiştir. Ayrıca çalışmanın güvenirliliğini ve nesnellliğini artırmak için şiirler Türkçe eğitimi alanında iki uzman tarafından incelenmiş, değerlendirilmiş ve kodlanmıştır. Uzman görüşü alınarak gerekli yerlerde düzeltmeler yapılmıştır.

2. Bulgular ve Yorumlar

Bu kısımda Âşık Şenlik'in şiirleri 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan kök değerler ile diğer değerlere ilişkin bulgular yer almaktadır. Şenlik'in şiirleri tasnif edilen değerlere göre incelenmiş, daha sonra ilgili değerlerin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 1: Değerlerin Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Değer	Frekans (f)	Yüzde (%)
Adalet	22	5,3
Dostluk	13	3,1
Dürüstlük	31	7,4
Öz Denetim	2	0,4
Sabır	8	1,9
Saygı	4	0,9
Sevgi	23	5,5
Sorumluluk	0	0
Vatanseverlik	6	1,4
Yardımseverlik	25	6,0
Aile Birliğine Önem Verme	13	3,1
Bağımsızlık	9	2,1
Barış	3	0,7
Bilimsellik	0	0
Çalışkanlık	7	1,6
Dayanışma	1	0,2
Din	210	50,7
Duyarlılık	0	0
Estetik	19	4,5
Hoşgörü	0	0
Komşuluk	4	0,9
Misafirperverlik	6	1,4

Özgürlük	4	0,9
Sağlıklı Olmaya Önem Verme	2	0,4
Temizlik	2	0,4
Toplam	414	100

Tablo 1’de Âşık Şenlik’in şiirlerinde işlenen değerler verilmiştir. Eserde geçen değerler kök değerler (10) ve diğer değerler (15) olmak üzere iki grup altında toplanmıştır. Toplamda eserde 25 değer tespit edilmiş ve eserin değer eğitimi açısından zengin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dinî değer $f(210)$ en çok işlenen değerdir. Aşağıda değerlerin yer aldığı bazı dördlükler alıntılanmıştır.

2.1. Adalet

Adalet yerine adil olma kavramı da kullanılmaktadır. Bireysel ve toplumsal hayatın düzene girmesi, huzurun ve barışın sağlanması için adalete ihtiyaç vardır. İlkel adalet, sosyal adalet, dağıtıcı adalet, ilahi adalet gibi çeşitli adalet türleri bulunmaktadır. Şenlik, şiirlerinde genellikle ilahi adalet türünü kullanmıştır.

Canı veren de alan da Allah’tır ve adil olma onun bir sıfatıdır. Allah kılı kırdan yarararak bütün insanları yargılayacağını Âşık Şenlik şu dördlüklerle ifade etmiştir.

Sefil Şenlik bu canını hâk vermiştir alacaktır
Mağrip maşrik bütün insan huzur divan olacak
Kendi adil hâkim olup kılı kırdan bölecek
Bizi yoktan var eyleyen gani Süphan birdir bir
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 132).

Hız. Ömer İslam Devleti’nin ikinci halifesidir. Yaşadığı dönemde ve halifelik görevi süresince hükmü altındaki insanları adil yönetmesiyle bilinmektedir.

Evvel İslamlığın izhar eden
Hilafet çağında adalet güden
Yetime ve yoksula merhamet eden
Adaletli ol Ömer’i neyledin?
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 362)

2.2. Dostluk

Dostluk paylaşma, dürüstlük, güven, fedakârlık, sevgi, saygı gibi birçok değeri içinde barındıran zengin bir kavramdır.

Âşık Şenlik’in şiirlerinde dostluk değeri sıklıkla işlenen kök değerlerden biridir. Şenlik şiirde vefasız dosttansa vefalı düşmanın olması gerektiğini savunmuştur. Çünkü insan öldüğü zaman mezarını ziyaret edip, gül getiren kişinin vefalı düşmanı olduğunu düşünmektedir.

Şenlik diyer duran duram danışem
Mâh üzünde goşa halar bir nişan
Vefasız dostansa vefalı düşman
Ölende gebrine gül dolandırır
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 195).

Âşık bu şiirinde de dostun dosta güvenin kalmadığını vurgulamıştır.

Tarih bin üç yüz dokkuz dedi
Zuhur etti alameti dünyanın

Dosdun dosda ehdiyarı galmadı
Daha getti kerameti dünyanın
(Alptekin ve Coşkun, 200, s. 172).

2.3. Dürüstlük

Âşık Şenlik'in şiirlerinde en çok işlenen ikinci değer dürüstlüktür. Dürüstlük söz ve davranışlarda bir olmaktır. Dürüstlük değeri küçük yaşlardan itibaren çocuğa kazandırılmalıdır. Bunun için anne ve babalara çok fazla görev düşmektedir.

Âşık'a göre, tatlı dille ve güler yüzle insanlar kandırılmaktadır. Kardeşin bile olsa kimseye inanmamak gerektiğini, doğru insanların etrafta çok az kaldığını dizelerinde aktarmıştır.

Çehre bah ki çarhı döner fitne ile fel il
İnsan oğlu adlar seni hoş yüz tatlı dilinen
İnanma canım malını gardaşın olsa bil
Çünkü insan fitne oluf doğru insan minde bir
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 131).

Şenlik'e göre yoksulluğa sabreden, yalan söylemeyen, kimseyi incitmeyen ve ibadetini tam yapan kulların gideceği yer cennettir.

Yoksulluh da ibadettir eğer sabır eylersen
İncitme Hakg'ın gulunu doğru kelâm eyle sen
Günde beş vahit namazda marifetin dilese
O vahit dahil olursun cennet-i alaya sen"
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 120).

2.4. Öz Denetim

Öz denetim kişinin tepkilerini bastırması, değiştirmesi ve istenmeyen davranışlardan kaçınmasıdır. Kısacası öz denetim otokontroldür.

Âşığın doğru yoldan ayrılmaması, kendisine emredilen tertipleri yapması, dünya hayatının geçiciliğine kapılmaması kendisini kontrol edebilmesine yönelik davranışlar öz denetim değeri olarak değerlendirilmektedir.

Doğru yoldan eğri yola düşmem Allah kerimdi
Terk edip tertiplerimden şaşmam Allah kerimdi
Uymam elin fitnesine kanmam dünya feline
Canımı cebri cefaya koşmam Allah Kerimdi
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 109).

Şenlik, şiirin devamında gizli sırrını kimseye söylememesi ve kendisini kontrol etmesi öz denetim değeri ile ilişkilendirilmektedir.

Feleğin zulmet sitari hâlimi zar eyledi
Yandırdı cümle azamı vücudum nâr eyledi
Âleme karşı malumat cihanda dar eyledi
Gizli sırrım beyan etip açmam Allah kerimdi
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 109).

2.5. Sabır

Sabır kavramı bireylerin üzüntülü bir durum karşısında sessizce beklemesidir. İnsanlar yaşamları süresince birçok olumsuz durumlarla karşılaşmaktadır. Bu tür durumlarda sabırlı olmak, öz denetimi sağlamak ve telaş etmemek önemlidir. Zorluklarla mücadele etmek ve

başarılı olmak sabırla mümkündür. Sabırsız ve aceleci davranmak, kişilerin düşünmeden yanlış kararlar almasına sebep olmaktadır.

Her insanın yaşadığı ortam farklıdır. Kimi insan bolluk içinde yaşarken kimi insan da yokluk içinde yaşamaktadır. Allah müminlerin ibadetlerini tam yaptıklarında ve zorluklara karşı sabır gösterdiklerinde cennete gireceğini müjdelemiştir. Şenlik, sabrın önemini şu dörtlülle dile getirmiştir.

Yoksulluk da ibadettir eğer sabır eylesen
İncitme Hak'ın gulunu doğru kelâm eyle sen
Günde beş vahit namazda marifetin dilesen
O vahit dahil olursun cennet-i alaya sen
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 120).

Âşık; Allah'ın kullarını sınadığını, Allah'tan gelen her türlü sıkıntının üstesinden gelebilmek için insanların Allah'a karşı gelmemelerini ve sabırlı olmalarını dizelerinde öğütlemiştir.

Ey gönül sıtkınan yalvar ol Gani Mevla'ya sen
Al abdesti gıl namazı daim dur gıbleye sen
Hak Teala gulunu sınar sakın sen olma asi
Sabır eyle Hak'tan gelen her türlü belaya sen
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 120).

2.6. Saygı

İnsan sosyal bir varlıktır ve sürekli çevresiyle iletişim hâindedir. İnsan ilişkilerinde saygı önemli olup, insanları bir arada tutan bir değerdir. Birbirine saygı duymayan insanlar birbirinden uzaklaşmakta ve aralarında bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Bireylerin büyüklerine karşı saygılı olması ve hürmet etmesi önemlidir. Âşık, iki farklı dörtlülükte bunun önemini şu şekilde anlatmıştır:

Bir gul büyüğünü büyü bilmezse
İzzetin gözleyif hürmet gilmasa
Bir adamda ası, astar olmazsa
Kendi göyçeh olsa neye lazımdı
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 152).
Ar olur birine demesen ağa
Küçük büyükünü galdırer laga
Pirlerin hürmeti düşdü ayağa
Âlimlerin ehdiarı galmadı
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 295).

2.7 Sevgi

Birçok sevgi türü vardır. Bunlar; Allah sevgisi, vatan sevgisi, tabiat sevgisi, karşı cinse duyulan sevgi, kitap sevgisi, dostu duyulan sevgi, insan sevgisidir. Bu kısımda bulunan Allah sevgisi ve peygamber sevgisi dinî değer başlığı altında, vatan sevgisi ise vatanseverlik başlığı altında incelenecektir.

Şenlik şiirlerinde sevdiğine önem vermiştir. Sevdiğine olan sevgisini şiirlerinde işlemiştir. Aşk acısı çeken âşık, durumunu şu dörtlülüklerle belirtmiştir:

Şenlik'in sevdası Mecûn'dan fena
Kerem tek aşk odu kâr etti can
Semender misali şeme pervane

Yanerem nârına merhamet eyle
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 137).

Şenlik, sevdiği kıza olan sevgisini şu dizelerle aktarmıştır:

Ellerim doymadı elvan gınadan
O beyaz buhahtan billur sineden
İki sevgi birbirine bindan
Değmen hatırına ılgarları var
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 182).

Şenlik; sevgi değeri ile ilgili şiirlerinde aşk acısını ve sevdiği kadına olan sevgisini işlemiştir.

2.8. Sorumluluk

Şiirde sorumluluk değeri ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

2.9. Vatanseverlik

Vatan, bir toplumun yaşamını devam ettirdiği toprak parçasıdır. Yurtsever; yurdunu, milletini seven ve her türlü fedakârlıkta bulunan kişidir. Türk milleti vatan uğruna mücadeleler vermiş ve canını feda etmiştir. Âşık Şenlik, sazı ve sözü ile Rus ve Ermenilere karşı tepki göstermiş ve halkı da direnişe çağırmıştır. Yurt savunmalarında söylediği koçaklamalar ve destanlar halk üzerinde büyük etkisi olmuştur.

Şenlik'in "93 Koçaklaması (Vermeniz Düşmana)" adlı şiiri Rusya'nın vatan topraklarını işgal etmesi üzerine yazmıştır. Şenlik insanları mücadeleye, din, vatan, millet ve devlet uğruna savaşmaya çağırmaktadır. İslam ehline seslenen Şenlik, ne olursa olsun düşmana yurt verilmeyeceğini haykırmıştır.

Ehl-i İslam olan işitsin bilsin
Can sağ iken yurt vermerih düşmana
İsderse uruset ne var ki gelsin
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana
Kurşanif gılcı geyinin donu
Gavga bulutları sardı her yanı
Doğdu koç yiyidin nam alma günü
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 203).

Şenlik, yaşanan bütün olumsuzluklara rağmen Osmanlıya bağlı bir vatanseverdir. Kalbinde ve fikrinde Osmanlı Devleti vardır.

Hulus-i kalbimde bilsen fikrimi
Men Allah'dan Al Osman'ı isderem
Merhamet sahibi İrahmi Gani
Nesli Mürsel hükm-i hanı isderem
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 222).

2.10. Yardımseverlik

Yardımseverlik, toplumsal bağları güçlendiren ve birlik beraberliği sağlayan bir duygudur. Yapılan yardımlar karşılıksız yapılmalıdır. Herhangi bir menfaat sağlanmamalıdır. Bütün toplumlarda önemli olan ve günlük hayatta çok karşımıza çıkan yardımseverlik bireylere kazandırılması gereken bir değerdir.

Türk toplumu için yardımseverlik önemli bir değerdir. Yoksula ve ihtiyaç sahiplerine yardım etmek, Türk insanın görev ve sorumlularından biridir. Şenlik, bunun önemini dörtlüklerinde anlatmıştır.

Odasında gördüm ağır zümreyi
Ettar reyhalıdı gahvesi çayı
Candan eziz sağlar yoksullu bayı
Bir ağır ülkenin hanedanıdı
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 205).

Âşığa göre, her kime iyilik edersen ondan uzak durması gerektiğini ve ne kadar iyilik etsen de kadir bilen az olduğunu dizelerinde dile getirmiştir.

Alın bu sefil Şenlik'ten nasihatın bendini
İnsanoğlu çiy süt emif bilmek olmer fendini
Her kimeki eylik etsen sakın ondan kendini
Ne kadar eylik eylesen gadir bilen minde bir
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 131).

2.11. Diğerleri

2.11.1. Aile Birliğine Önem Verme

Toplumun en küçük yapı birimi aile; anne, baba ve çocuklardan oluşmaktadır. Bireyin ilk sosyalleştiği ve ilk eğitiminin başladığı ortam ailedir. Sevgi, saygı, yardımlaşma, dayanışma, hoşgörü, iletişim, vatanseverlik ve din gibi değerlerin çocuklara kazandırılmasında aile kurumunun önemi büyüktür.

İnsanlar yaşlandıkları zaman bazı sağlık problemleri ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda da günlük ihtiyaçlarını karşılamaz hale gelir ve aile bireyleri tarafından bir yük olarak görülmeye başlar. Âşık, yaşlandığı zaman ailesi tarafından terk edildiğini şu dizelerle anlatmıştır.

Sefil Şenlik böyle bir hâle geldi
Âşk ucunna benzi sarardı soldu
Evladım eyalim terkimi gıldı
Ahır ömrüm oldu zây ihtiyarlık
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 159).

Her çocuk elinden geldikçe anne ve babasına hoşgörülü ve nazik olması gerekmektedir. Şenlik; anne ve babaya karşı gelinmemesi gerektiğini eğer karşı gelirse cezasının çok olduğunu mısralarında söylemiştir.

Anaya babaya sen olma ası
Ası olanların çohdu cezası
Elinnen geldikçe et iltimas
Eğer ki gelse mihmanın geler
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 365).

2.11.2. Bağımsızlık

Bağımsızlık; herhangi kişi, kuruluş ya da ülkenin yabancı bir milletin, toplumun güdümünde olmaması demektir. Âşık Şenlik'in Kars ve çevresinin işgali için söylediği şiirleri, millî ve manevî değerlere sahip çıkma, birlik beraberliği sağlama, işgallere karşı direnme, bağımsızlık, özgürlük, vatanseverlik gibi düşüncelerin güçlenmesini sağlamıştır.

Boçalı Beylerin, başkalarının himayesinde kalmayı kabul etmeyip haklı davaları için mücadeleler vermesi bağımsızlığa önem verdiklerinin bir göstergesidir.

Samet Bey denilen bir etten gala
İsmail benziyor Ürüstem Zal'a
Buyun eğmediler yeddi krala
Kalem gerek vasfın yaza efendim
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 225).

Âşık Şenlik'in "93 Koçaklaması" adlı şiirde bağımsızlığı ifade etmek için "can ve yurt" arasında güçlü bir ilişki oluşturmuştur (Karahana, 2023). Bu sözcükler diğer dörtlüklerdeki dizelerde tekrarlanmıştır.

Ehl-i İslam olan işitsin bilsin
Can sağ iken yurt vermerih düşmana
İsderse uruset ne ki var gelsin
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 203).

2.11.3. Barış

Âşık barış değerini, iki kişinin barışmasını ve savaşın bittiğini göstermek için kullanılmıştır. Aşağıdaki dörtlükte yer alan barış sözcüğü iki insanın barışmasını konu almıştır.

Bayram günü Urtaylı'yan görüşdü
Kor Hemid'nen külüsüydü barışdı
Salah'ın torunu Ağa'yan imtihana girişdi
Onun lafa hepsinnen bol idi
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 326).

Aşağıdaki dörtlükte ise savaşın bittiğini yani sulhun olduğunu göstermek için kullanılmıştır.

İranda hanlarla iddaya tüştün
Al' Osman yurdunda durmadan geçtin
Uruysa Çarıyan yeni barıştın
Arha verdin Gürcistana İsmayıl
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s.221).

2.11.4. Bilimsellik

Şiirde bilimsellik değeri ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır.

2.11.5. Çalışkanlık

Çalışkanlık, bireyin gösterdiği çaba veya gayret şeklinde tanımlanabilir. Belirlenen hedefe ulaşabilmek için emek harcamak gerekir. Çalışkan insanın belli başlı özellikleri vardır. Bunlar; hedef belirlemek için gayret göstermek, etkili zaman yönetimi yapmak, istekli olmak, sorumluluklarının farkında ve öz denetime sahip olmaktır. Çalışkanlığın zıttı tembelliktir. Tembel kişiler; çalışmayı sevmezler, sorumluluk almazlar, bir işi gereken zamanda yapmazlar ve öz güvenleri düşüktür. Hayatın her alanda başarılı olmak için çalışmak şarttır.

Şenlik'in çalışkanlık değeri ile ilgili şiirleri incelendiği zaman, Âşık dünya hayatının geçici olduğunu, ebedî ve gerçek olan ahiret hayatı için çalışmak gerektiğini şiirlerinde vurgulamıştır.

Mağrur olma gönül gonuş her gede ilde
Ülfet etme bu dünyada asılsız edna ile

Sen çalış ki dost olasın bir ulu dalda ile
Cüda düşüf vatanında hor bakma sılaya sen
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 121).

Eda etsen nurdan tutarlar köçün
Rûz-i mahşer günü sorulmaz suçun
Daimi çalışıp yaradan için
Sıdk ile Mevla'yı bulmah gerekdi"
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 342).

2.11.6. Dayanışma

Dayanışma toplumsal yaşam için gerekli bir değerdir. Bireylerin ortak bir amaç için bir araya gelmesine dayanışma denir. Dayanışma sayesinde insanlar işlerini kısa zamanda ve çok çabuk halletmişlerdir.

Âşık Şenlik, Osmanlı Rus savaşlarında insanların bir olup yurtlarını düşmanlara karşı koruduğunu şu dizelerle aktarmıştır:

Yeddi düvel meşvereti durdular
Cümlesi bir oluf harbe durdular
Al Osman yurdunu talan verdiler
Millet olan yaman tufana düşdü
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 263).

2.11.7. Din

Şenlik'in şiirlerinde en çok işlenen değer dinî değer olmuştur. Dinin temel amacı insanları iyiye, güzele ve doğruya yönlendirmek, yanlış ve kötü olandan uzaklaştırmaktır. Şenlik'in okuma yazma bilmediği hakkında görüşler olmasına rağmen İslam dininin bütün inceliklerini bilmektedir. Dinine bağlı bir ailede ve çevrede yaşaması onun dinî kimliğinin oluşmasını sağlamıştır. Peygamberler ve İslam tarihini, İslami ilimleri, tasavvufi kelime ve terimlerini çok iyi bildiği şiirlerinden anlaşılmaktadır.

İster Hristiyan ister Müslüman olsun, bütün insanların aslı birdir. Âşık bu durumu İslâm dini ile Hristiyan dinini karşılaştırarak ifade etmiştir.

Cümlemizin aslı birdir
Hazreti Âdem evladı
Yetmiş iki yol gösterdi
Gönderdi Zebur Tevrad'ı
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 328).

Âşık, insanların dünya güzelliklerine aldanmamalarını ve bu dünyanın kimseye kalmayacağını dörtlüğünde öğütlemiştir.

Deli gönül sana verdim nasihat
Deme ulusum var elim yahşıdı
Bu dünya fânidir kimseye galmaz
Deme bu dünyada galım yahşıdı
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 151).

2.11.8. Duyarlılık

Şiirde duyarlılık değeri ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır.

2.11.9. Estetik

Yunanca “aisthesis” veya “aisthanomai” kelimelerinden gelen estetik; duygu, duyum, algı anlamlarına gelmektedir. Resim, müzik, edebiyat, heykeltçilik, mimari, sinema ve tiyatro gibi sanat dalları estetiğin alanına girmektedir. Estetik kavramı sadece sanatta değil hayatın her alanında karşımıza çıkan bir olgudur.

Şenlik’in şiirlerinde tespit edilen estetik değeri, canlı ya da cansız bir varlığın dış görünüşünü tasvir etmek için kullanılmıştır.

Şenlik, kendisine âşık olan Zübeyde adlı kızı şu şekilde tasvir etmiştir:

Hey ağalar nesin diyem
Gözleri ala Zübeyde
Dudahları gül yaprağı
Yanağı lale Zübeyde

Gözleri gaynar bulahdı
Kırpıhleri müjgan ohdu
Gözellihte mislin yohdu
Düşüpsen dile Zübeyde

(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 267-268).

Şenlik, renkleri şu şekilde tasvir etmiştir:

Sin seherde seyre çihif sıtk-ı güzâr kırmızı
Nevbahar gonca bezasdan çim lalizâr kırmızı
Yakut-i ahmer misalli leyse busar kırmızı
Narancı gülgezi elvan her nakş-ı münakkaşa
Teze ter ebrişim gibi ter ter eser kırmızı
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 282).

2.11.10. Hoşgörü

Şiirde hoşgörü değeri ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır.

2.11.11. Komşuluk

Komşuluk ilişkileri özellikle köy ve kasaba gibi küçük yerleşim yerlerinde sosyal dayanışma için önemlidir. İyi komşuluk ilişkilerinde birey sevinçlerini, üzüntülerini sıkıntılarını paylaşmaktadır. Günümüzde şehirleşmelerin artması ve değişen iş hayatının temposu komşuluk ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir.

Âşık, insanın öldükten sonra yedi yerde komşu hakkının sorulacağını dile getirmiştir.

Şenlik der ki orda divan gurulu
Geniş dünya gen başına dar olu
Yeddi yerde komşu hakkı sorulu
Yek kelme cavabın bilmemeh de var
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 181).

Kötü komşuluk ilişkilerinde insanlar kendini mutsuz, güvensiz, huzursuz ve yalnız hissetmektedir. Şenlik göre kadir bilen köpekler, kötü komşudan ve kötü dosttan daha iyidir.

Hercailinnen deng oldum başdan
Hoş gafa adamdan yüreği daşdan
Bednazar gomşudan kötü yoldaşdan
Kadir bilennlerin iti yahşıdı
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 150).

2.11.12. Misafirperverlik

Misafirperverlik, misafirseverlik ya da konukseverlik şeklinde de adlandırılmaktadır. Misafirperverlik, Türk kültür ve geleneğinin önemli parçasıdır. Türkler, misafire önem verdiği için yol üzerinde hanlar, hamamlar, kervansaraylar yapmış; yolcular, misafirler burada kalmıştır. Misafir ve ev sahibi ilişkisinde saygı, sevgi, karşılama, ağırlama önemlidir. Misafir, Türk toplumunda baş tacı edilmiş ve en iyi şekilde ağırlanmaya çalışılmıştır.

Misafirperverlik, Türk toplumunun önemli değerlerinden biridir. Bazı cimri insanlar bu değere pek önem vermemiştir. Bu gibi insanlar âşıklar tarafından saz ve sözle eleştirilmiştir. Âşık Şenlik bir gün Danzotlu Kâmil Ağa'nın evine misafirlğe gitmiştir. Donzotlu Kâmil, Şenlik'i evine layık görmez ve hizmetkârı ile başka bir eve yollamıştır. Şenlik, bu yaşanan hadiseyi bir mektuba yazarak hizmetkâra vermiş ağasına götürmesini istemiştir. Mektubu alan ağa yaptıklarına pişman olmuştur.

Allah misafiri gelmişdih size
İtgin düşüf görmedin hiç göze
Yalan yere yattın döndün kefsize
Hillesiz emrarsız çorsuz itoğl'it

Öz köyünde teklif ettin sen bizi
Sen neyleyerdin sazi âşığı
Def çalıp oynadaydın gelini kızını
Bardaksız şekersiz çaysız itoğl'it

Bu Danzot köyünde öğrendik seni
Dediler ki odur el hanadanı
Bizden esirgedin bir lokma nanı
Peynirsiz ekmeksiz şorsuz itoğl'it
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 319-321).

2.11.13. Özgürlük

İnsanın kimseye bağlı olmadan düşüncelerini söylemesi, karar vermesi ve seçimlerini kendi belirlemesi gibi özellikleri taşıyan özgürlük kavramı hem bireysel hem de toplumsal açıdan önemlidir. İnsanlar yaşadığı savaşlardan ötürü özgürlükleri için mücadele etmiş ve bu uğurda canlarını vermiştir.

Yapılan savaşlarda düşmanlar insanları tutsak edilip gitmelerine engel olmuşlardır. Bu da kişinin özgürlüğünün elinden alınmasına sebebiyet vermiştir. Şenlik; Eşraf-ı Şemsettin överken tutsakları azad eden, ihtiyaç sahiplerine yardım eden kişi olarak tanımlamıştır.

Mahiyetinde ağır eller sahlarsan
Dar gününde fukaralar yoklarsan
Tutsak azad eder gullar beslersen
Tanımersin bir divanı diyerler
(Alptekin ve Coşkun 2006, s. 244).

Rusya tarafından işgal edilen yerlerde birçok insan esir edilmiş ve öldürülmüştür. İnsanların düşünce ve yaşama hakkı elinden alınmıştır. Şenlik, insanların savaşta yaşadıkları acı dolu günleri şiirlerinde işlemiştir.

Gordonnarın etrafını sardılar
İslam olanlara azap verdiler
Yüzbaşığı esir edip sürdüler

Kimi gamgin kimi hurdaş oldu
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 253).

2.11.14. Sağlıklı Olmaya Önem Verme

İnsanların yaşadığı problemlerden biri de sağlıklarına yeteri kadar önem vermemeleridir. Bu nedenle sağlığın değerinin bilinmesi ve gereken önlemlerin alınması gerekmektedir.

Aşk acısı çeken âşık, sağlıklı olmaktansa ölümün daha güzel olacağını düşünmektedir.

Bıçare Şenlik'em çekerem zârı
Sinem üsde yanar sevdanın nârı
Bir yiğitte olsa bed asıl garı
Ona sağlıhdansa ölüm yahşıdı
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 151).

2.11.15. Temizlik

İnsanların hayatlarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi için temizlik önemlidir. İnsanlar yedikleri, içtikleri, kullandıkları giysilerin ve eşyaların temizliğine özen göstermelidir. Şenlik şiirlerde daha çok manevi temizliğe değinmiştir.

İslam dini için manevi temizlik önemlidir. Allah'ın emir ve yasaklarına uymayan kişiler günahkârdır. Allah'ın yerine getirmesini emrettiği hususları yerine getiren ve günahlardan uzak duran kişiler de temizdir.

Galada gan ağlar ganlı dustahlar
Kimi temiz çıkar kimi günahkâr
Onların da kendi mitileri var
Bura ordan daha möhnet yer imiş
(Alptekin ve Coşkun, 2006, s. 314).

3. Tartışma ve Sonuç

Değer kavramı geçmişten günümüze birçok alanda işlendiği için araştırmacılar tarafından kesin bir tanım birliğine varılamamıştır. Değerlerin planlı ve programlı olarak bireye kazandırıldığı yer olan okullar öğrencilerin sosyal hayata hazırlanması ve istenen değerlerin öğrencilere kazandırılması görevini üstlenmektedir. Okullar metinler aracılığıyla değer aktarımı yapmaktadır. Değer eğitimi üzerinde çalışan araştırmacıların birçoğu değerlerin öğrencilere doğrudan değil sezdirilerek verilmesinin daha doğru olacağını belirtmişlerdir (Alyılmaz ve Er, 2016; Alyılmaz ve Er, 2018; Er, 2017; Gök ve Alyılmaz, 2021). "Tarih, Türkçe, Türk dili ve edebiyatı" gibi derslerde doğrudan olmasa bile dolaylı ve örtük program içinde değer bilinci kazandırılmaya çalışılır" (Ulusoy, 2007, s. 46). Demir ve Özdemir (2013), metinlerin değer aktarımında önemli rol oynadığını, metinler bir yandan çocuklara eğitici mesajlar verirken bir yandan da değerlerimize sahip çıkılması gerektiğini ifade etmiştir. Şen (2007) çalışmasında edebî metinler yoluyla değer öğretiminin yapılabileceği fakat öğretmenin iyi bir rehber olması gerektiğini ve 100 Temel Eser içinde yer alan kitapların değer aktarımı için yeterli olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Şenlik'in incelenen 180 şiirinde toplam 414 değere ulaşılmıştır. Dinî değer $f(210)$ en çok işlenen değerdir. Dürüstlük değeri $f(31)$ ikinci ve yardımseverlik $f(25)$ ile üçüncü olmuştur. Sevgi $f(23)$, adalet $f(22)$, estetik $f(19)$, aile birliğine önem verme $f(13)$, dostluk $f(13)$, bağımsızlık $f(9)$, sabır $f(8)$, çalışkanlık $f(7)$, misafirperverlik $f(6)$, vatanseverlik $f(6)$, özgürlük

$f(4)$, saygı $f(4)$, komşuluk $f(4)$, barış $f(3)$, öz denetim $f(2)$ sağlıklı olmaya önem verme $f(2)$, temizlik $f(2)$, dayanışama $f(1)$ olarak tespit edilmiştir. Hoşgörü, bilimsellik, duyarlılık ve sorumluluk değerlerine ait herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır.

Şenlik şiirlerinde daha çok din ve tasavvuf konularına yer vermiştir. İslam dinine ait haram, helal, dünyanın geçiciliği, ölüm, ahiret hayatı, Allah ve peygamber sevgisi, namaz, oruç, zekât gibi terimleri şiirlerinde sıklıkla işlemiştir. Dinine bağlı olan Şenlik, herhangi bir tarikata mensup değildir. Şenlik'in dinî kişiliğinin oluşmasında ailesi ve çevresi etkili olmuştur. Şenlik duygu ve düşüncelerini dinî kavramlarla anlatmış ve şiirlerinde insanlara öğütler vermiştir.

Şenlik'in şiirlerinde en fazla işlenen ikinci değer dürüstlüktür. Yalan söylememek, hile yapmamak, doğru olmak dürüstlük değerinin özelliklerini yansıtmaktadır. Dürüstlük değerinin tespit edildiği şiirler incelendiğinde Şenlik'in dürüstlük değerini daha çok İslam dini ile ilişkilendirerek ele aldığı tespit edilmiş ve âşık şiirlerinde insanların doğru olmaları gerektiğini vurgulamıştır. Şiirlerde sıklıkla geçen üçüncü değer yardımseverlik olmuştur. İmdat, iyilik etmek, Allah'tan yardım istemek şeklinde verilmiştir. Şenlik'in yardımseverlik değerini İslam dini ile bağdaştırarak ele aldığı görülmüştür.

Şiirde en çok işlenen üçüncü değer ise sevgi olmuştur. Sevgi insanları bir arada tutan bağdır. Sevgi insanlar arasındaki ilişkilerde güven duygusunu, iletişim becerisinin gelişmesini ve hayattan zevk almasını sağlayan bir değerdir. Her şeye sevgi ile yaklaşmak nefreti, düşmanlığı ve bütün olumsuz durumları ortadan kaldırır. Sevgisizlik ise kişide yalnızlık, bencillik, acımasızlık ve umutsuzluk gibi duyguları oluşturur. Herhangi bir çıkar gözeterek duyulan duygu sevgi değildir. Gerçek sevgi herhangi bir karşılık beklemez, insanları olduğu gibi sevmektedir. Sevgi değerinin alt başlığında bulunan Allah, peygamber, kutsal kitaplar dinî değer başlığında, yurt sevgisi ise vatanseverlik başlığı altında incelenmiştir. Âşık, şiirlerinde sevdiği kadına olan sevgisini dile getirmiştir. Aşk acısı çeken Âşık kimi zaman sevdiğine beddua etmiştir. Şiirlerde incelenen adalet değeri dinî motiflerle ilişkilendirilerek ele alınmıştır. İnsanların öldükten sonra amellerinin tartıldığı mizan terazisinden ve dönemin önemli kişilerinden bahsedilmiştir.

Âşık, estetik kavramını şiirlerinde daha çok kişinin dış görünüşünü ve dinî unsurları tasvir etmek için kullanmıştır. Şenlik şiirlerinde aile birliğinin önemine dikkat çekmiştir. Çok eşliliğin zorluğuna, anne ve babanın önemine vurgu yapmıştır. Âşık Şenlik'in şiirlerinde sıklıkla gerçek dostların az kaldığından yakınmış ve bunu atasözü ve deyimlerle desteklemiştir.

19. yüzyılda yaşanan Osmanlı-Rus savaşı insanları derinden etkilemiştir. Rusya Osmanlı'nın birçok toprağını işgal etmiş, hedeflerine ulaşmak için birçok insana işkence yapmış ve öldürmüştür. Şenlik bağımsızlık değerini, Rusya'nın manda himayesine girmemeyi, başkasına boyun eğmemeyi ve canları pahasına olsa da yurt toprağını terk etmeyeceğini şeklinde yer vermiştir.

Sabır, dinî unsurlarla bütünleştirilerek verilmiştir. Şenlik, şiirlerinde sabrın önemli örneği olan Hz. Eyüp'e değinmiştir. Çalışkanlık şiirlerde dünya hayatının kısa ve geçici olduğunu, asıl olan ahiret hayatı için çalışmak gerektiği şeklinde verilmiştir. Şenlik cimri insanlar sevmediğini şiirlerin sıkça dile getirdiğini biliyoruz. Misafirperverlik Türk milleti için önemli olduğu için, cimri olanları ve misafirlere gereken önemi vermeyenleri, Şenlik'in şiirlerinde ağır bir dille eleştirdiği görülmüştür.

Şenlik'in yaşadığı 93 (1877-1878) Osmanlı-Rus harbi vatanseverlik duygusunun oluşmasını sağlamıştır. Vatanseverlik, Şenlik'in şiirlerinde çok fazla işlenmiş bir değerdir. Âşığın, Rus ve Ermeni işgallerine karşı canı pahasına vatan topraklarını savunduğunu ve insanları da bu konuda cesaretlendirdiği şiirlerde tespit edilmiştir. Özgürlük şiirlerde; esaret, tutsak, esir gibi kavramlarla verilmiştir. Şiirlerde geçen özgürlük, bir şehrin ya da kişinin başkasına bağlı yaşamadan hür olması biçiminde yer almıştır. Saygı; hürmet etmek, saymak şeklinde şiirlerde geçmektedir. Şiirlerde bir büyüğe ya da gariplere hürmet etmek biçiminde karşımıza çıkmaktadır.

Türk toplumu için önemli olan komşuluk şiirlerde yedi yerde komşuluk hakkının sorulacağı, kötü komşudan ve komşunun komşuya düşman olması durumunda başa gelen olumsuz durumlardan bahsedilmiştir. Âşık barış değerini, iki kişinin karşılık barışması ve savaşın bittiğini göstermek için kullanmıştır. Öz denetim nefis kavramıyla, sağlıklı olmaya önem verme ise İslam dinî ile bağdaştırarak ele alınmıştır. Temizlik, insan karakteri ile ilişkilendirilmiş ve manevî temizlik üzerinde durulmuştur. Dayanışma, yaşanan Osmanlı-Rus savaşı insanların bir olup savaşa karşı durduklarını ifade etmek için kullanılmıştır. Bilimsellik, duyarlılık, hoşgörü ve sorumluluk değerleri şiirlerde tespit edilmemiştir.

Elde edilen sonuçlara göre Şenlik'in şiirlerinin değer eğitimi açısından zengin olduğu ve Türkçe dersinde kaynak metin olarak kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Kök değerlerden sorumluluk hariç geriye kalan dokuz kök değerler eserinde geçtiği görülmüştür. Değerlerin çoğu İslam dinî ilişkilendirilerek verildiği tespit edilmiştir. Yaşadığı dönemde ortaya çıkan Osmanlı-Rusya savaşlarında yurt ve ulus için söylediği şiirlerde Şenlik'in millî duygulara sahip bir vatansever olduğu anlaşılmaktadır.

4. Öneriler

➤ Şenlik'in şiirleri değer eğitimi açısından zengindir. Özellikle din, dürüstlük, yardımseverlik, sevgi, adalet, estetik, aile birliğine önem verme ve dostluk gibi değerlerin aktarılmasında Şenlik'in şiirlerinden yararlanılmalıdır.

➤ Bireylere vatan ve millet sevgisini kazandırmak için Şenlik'in şiirlerinde faydalanılmalıdır.

➤ Sözlü geleneğin zayıflamasıyla âşıklar ve şiirleri unutulmuştur. Bu sebeple bu çalışma bundan sonra yapılacak akademik çalışmalara kaynaklık etmesi açısından önemlidir.

Kaynaklar

- Alptekin, A. B. ve Coşkun, M. N. (2006). *Çıldırli Âşık Şenlik Divanı (Hayatı-şiirleri-atışmaları Hikâyeleri)*. Ankara: Çıldır Belediyesi.
- Alyılmaz, C. ve Er, O. (2016). Yabancılara Türkçe öğretimi uygulamalarında öğretmenlerin kültürel farkındalık oluşturmadaki etkisinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(3), 1392-1413. doi:10.7884/teke.721
- Alyılmaz, C. ve Er, O. (2018). İkinci dil olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Türk Kültürüne Yönelik Farkındalıklarının İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1269-1285. doi:10.17240/aibuefd.2018.18.39790-471115
- Aslan, E (2001). *Çıldırli Âşık Şenlik (hayatı-şiirleri-karşılaşmaları- hikâyeleri)*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. İstanbul: Sistem.

- Creswell, J. W. (2007). *Oualitati ve inquiry&research desingn: Choosing Among Five Five Approaches*.
- Demir, T. ve Özdemir, B. (2013). Türkçe eğitiminde Karagöz / gölge oyunları ile değer öğretimi. *Değer Eğitimi Dergisi*, 11(25), 57-89. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/302422>
- Elbil, B. ve Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisanüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 8(1), 1321-1333. doi:10.7827/TurkishStudies.4250
- Er, O. (2017). Suha Mermerci'nin kitaplarının kültürel değerler açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(2), 1178-1188. doi:10.7884/teke.3912
- Fichter, Joseph. (2006). *Sosyoloji nedir*. Ankara: Anı.
- Gök, M. ve Alyılmaz, S. (2021). Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun şiirlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(4), 1535-1550. doi:10.7884/teke.5409
- Güngör, E. (2010). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötüken.
- Halstead, J. M. and Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal Education*, 30(2), 169-202.
- Karahan, A. (2023). Mehmet Akif Ersoy ve Âşık Şenlik'te medeniyet kimliği: kendilik bilincinin fenomenolojik dışı vurumu. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 133(262), 49-68. Doi: 10.55773/tda.1205550
- Kirk, J. ve Miller, M. L. (1986). *Reliability and validity in qualitative research*. Beverly Hills, CA: Sage.
- MEB. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. sınıflar)*: Ankara.
- Rokeach, M. (1973). *Nature of human values*. New York: The Free Press.
- Şen, Ü. (2007). *Millî Eğitim Bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük*: Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Extended Abstract

A total of 414 values were reached in the 180 poems of Şenlik examined. The religious value f(210) is the most processed value. The value of honesty came second with f(31) and helpfulness came third with f(25). Love f (23), justice f (22), aesthetics f (19), giving importance to family unity f (13), friendship f (13), independence f (9), patience f (8), diligence f (7) , hospitality f (6), patriotism f (6), freedom f (4), respect f (4), neighborliness f (4), peace f (3), self-control f (2) giving importance to being healthy f (2) , cleanliness was determined as f (2), solidarity was determined as f (1). No findings were found regarding the values of tolerance, scientificity, sensitivity and responsibility.

He mostly included religion and Sufism subjects in his festive poems. He frequently used Islamic terms such as haram, halal, the transience of the world, death, afterlife, love of Allah and the Prophet, prayer, fasting, and alms in his poems. Şenlik is religious and does not belong to any sect. Şenlik's family and environment were influential in the formation of his religious personality. He explained his festive feelings and thoughts with religious concepts and gave advice to people in his poems.

The second most mentioned value in Şenlik's poems is honesty. Not lying, not cheating, and being truthful reflect the characteristics of honesty value. When the poems in which the value of honesty was determined were examined, it was determined that Şenlik dealt with the value of honesty by associating it with the religion of Islam and emphasized that people should be truthful in his minstrel poems. The third value frequently mentioned in poems was charity. Help is given in the form of doing good and asking for help from Allah. It has been seen that Şenlik deals with the value of charity by associating it with the religion of Islam.

The third most frequently discussed value in the poem was love. Love is the bond that holds people together. Love is a value that provides a sense of trust in relationships between people, the development of communication skills and enjoyment of life. Approaching everything with love eliminates hatred, hostility and all negative situations. Lack of love creates feelings such as loneliness, selfishness, cruelty and hopelessness in the person. The feeling felt for any self-interest is not love. True love does not expect anything in return, it loves people as they are. God, the prophet and holy books, which are found under the subheading of the value of love, were examined under the heading of religious values, and the love of the country was examined under the heading of patriotism. The minstrel expressed his love for the woman he loved in his poems. A lover who suffers from love sometimes curses his beloved. The value of justice examined in the poems was discussed in association with religious motifs. The Mizan scale, where people's deeds were weighed after their death, and the important people of the period were mentioned.

Minstrel used it to describe the person's appearance and religious elements in poems that have aesthetic value. He drew attention to the importance of family unity in his festive poems. He emphasized the difficulty of polygamy and the importance of mother and father. In Âşık Şenlik's poems, he often emphasized the importance of friendship. He supported this with proverbs and idioms.

The Ottoman-Russian war in the 19th century affected people deeply. Russia occupied many lands of the Ottoman Empire and tortured and killed many people to achieve its goals. He explained the value of Şenlik's independence as not being under the mandate of Russia, not submitting to anyone else, and not giving up the homeland even at the cost of their lives.

Patience is given by integrating religious elements. Hz. is an important example of patience in festive poems. He mentioned Job. Diligence is stated in the poems as saying that worldly life is short and temporary, and that the main thing is to work for the afterlife. We know that poems often express that stingy people do not like festivals. Since hospitality is important for the Turkish nation, it has been seen that Şenlik harshly criticizes those who are stingy and do not give due importance to guests in his poems.

The 93 Ottoman-Russian wars that Şenlik lived in (1877-1878) helped create a sense of patriotism. Şenlik's poems in the genre of kocaklama and epic had an impact on the people in defense of the homeland. Patriotism is a value that is widely used in Şenlik's poems. It has been determined in his poems that the minstrel defended his homeland at the expense of his life against the Russian and Armenian occupations and encouraged people to do so. Freedom in poems; It is given with concepts such as captivity, prisoner, prisoner. The freedom mentioned in the poems is in the form of a city or a person being free from living dependent on others. Respect; It is mentioned in poems as respecting and respecting. In poems, it appears as respecting an elder or strangers.